

Logos, Universality, Mentality, Education, Novelty

Section: Philosophy and Humanistic Sciences

ISSN 2284 – 5976, ISSN-L 2284 – 5976

General ISBN 978-973-166-251-0, Specific ISBN 978-973-166-252-7

Covered in: CEEOL, Index Copernicus, IDEAS RePEc, Socionet,
EconPapers

For book version, Lumen Publishing House is recognised as a scientific
publishing house in category „B” for CNCS within humanity sciences

The Idiosyncrasies of an Irritable Philosopher – Camil Petrescu

[Idiosincraziile unui filosof irascibil – Camil Petrescu]

Anton ADAMUT

Logos, Universality, Mentality, Education, Novelty, Section: Philosophy and
Humanistic Sciences, 2012, Year I, Issue 1, pp: 17-34

The online page of this publication can be found at:

www.conferinta.info

Published by:

Lumen Publishing House

On behalf of:

Lumen Research Center in Social and Humanistic Sciences

The Idiosyncrasies of an Irritable Philosopher – Camil Petrescu

[Idiosincraziile unui filosof irascibil – Camil Petrescu]

Professor Ph.D. Anton ADĂMUȚ^{1 2}

Abstract

I do not know how many people take seriously the philosopher Camil Petrescu! I do not know if many people accept the fact that there is a philosophy of Camil Petrescu! I do know however that the noocrat was blamed without even the most cursory trial, as a matter of fact forced to pay even for the bullet that knocked him down. Too late and randomly it is spoken of the philosophical adventure of Camil. It is certain that he was treasured and still is by great names of local culture and philosophy. I recall, randomly, but not disorderly, a P. P. Negulescu, T. Vianu, G. Călinescu, M. Eliade, M. Sebastian, C. Noica, A. Dumitriu, Al. Paleologu. But in this text I shall not write about the philosopher, but about the man Camil Petrescu with the idiosyncrasies and irascibilities that have always accompanied him.

Keywords:

literature, philosophy, novel, criticism, memories, polemic.

¹ Professor Ph. D. Anton ADĂMUȚ, Department of Philosophy, Faculty of Philosophy and Social-Political Sciences, „Al. I. Cuza” University from Iași, Email: antonadamut@yahoo.com.

² Keynote speaker at International Conference „Logos Universality Mentality Education Novelty” (Conferința Internațională „Logos Universalitate Mentalitate Educație Noutate)

Pe la jumătatea veacului trecut Noica spunea și spera deopotrivă următorul lucru: „deși materialul românesc nu este încă prelucrat pentru filosofie și nici cercetătorul filosofic nu e pe măsura greutăților pe care le ridică acest material, filosofia românească trebuie să-și rețină dreptul ei de explorare. Fără aceasta ea nu-și va cunoaște niciodată izvoarele și va apărea ca o simplă reușită individuală uneori, așa cum e gândirea unui Conta, sau ca o neputință colectivă, așa cum hotăra cu profeția sa de duh al pustiului, Titu Maiorescu”³. Un asemenea program care să depășească fenomenul reușitei individuale nu se putea desfășura decât sincron. Și filosoful continuă: „poate ne vom deprinde a învăța mai bine filosofia Apusului, în clipa când vom sta în fața sarcinei de a limpezi gândirea românească”⁴.

Ei bine, o astfel de sarcină și-a asumat Camil Petrescu, singurul care în filosofia românească a practicat substanțialismul, o ”chestiune” încă la modă pe vremea lui. Că a făcut-o bine sau rău, pătimaș sau frivol, frizând sau nu impostura, rămâne de văzut, iar textul aici de față vrea să răspundă și unei astfel de interogații.

Cert este că a avut Camil Petrescu vocația nemulțumirii. În *Despre eseu sau tutti frutti* spune că „între Carpați și Dunăre totul e eseu”. Continuă: „Românii este deștepți [...]. Ei n-are nevoie să studieze atât ca să știe [...]. Lor «să le spui în rezumat», nu e nevoie de cărți groase [...]. Să le arăți despre ce e vorba”⁵. Ne spune în continuare cum că „România este o țară cuprinsă între 18⁰ și 20⁰ longitudine estică și produce îndeosebi grâne, eseuri, spanac, vite, petrol și ascultători de conferințe”. Cât privește povestea cu „românii este deștepți”, ea este mai veche și e de pus în legătură cu ediția a doua a *Ultimei nopți*. Iată ce relatează Șerban Cioculescu în *Amintiri*: „La pagina 177 (din *Ultima noapte*, ediția II – n.m.), acolo unde autorul pusese dinadins pe un personaj să spună: - «Domnule, românii e deștepți [...]. Ți-o spun eu», a apărut corectat «românii sunt deștepți». Camil a restabilit textul și a scris în margine «aici, dobitocia corectorului m-a „îndreptat”»”⁶.

Această încercare portretistică dă seamă de mărturiile contemporanilor, din orice direcție vor fi venind, și de mărturiile autorului

³ Constantin Noica, *Pagini despre sufletul românesc*, București, 1994, pp. 52-53.

⁴ *Ibidem*, p. 52.

⁵ Camil Petrescu, *Opinii și atitudini*, EPL, București, 1962, p. 198.

⁶ Șerban Cioculescu, *Amintiri*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 181.

însuși. În ceea ce privește maniera de refacere a unei personalități, aceasta îmi pare a fi calea cea mai nimerită. Iată, selectiv și, prin urmare, incomplet, episoade camilpetresciene.

Vara anului 1928 a oferit, în *Universul literar* și în *Cuvântul*, o polemică asupra „noii generații” între Camil Petrescu și Mircea Eliade. Eliade, după ce Camil Petrescu îi adresează calificativul de „frazolog frenetic și mistic”, răspunde: „Eu am greșit, o mărturisesc. Îl crezusem inteligent și – cât de cât – cetit. M-am înșelat. Ei și? Trebuie să se supere? Parcă numai d. Camil Petrescu e prost și incult în republica noastră? D. Camil Petrescu nu trebuie să dispareze. Continuând răsfoirea atentă a *Larousse*-ului, poate culege cunoștințe direct renumeratorii”⁷. Două săptămâni mai târziu Eliade răspunde unui articol semnat de Camil Petrescu în *Universul literar*: „[...] d. Camil Petrescu crede despre toți adversarii săi că sunt scoși din circulație în urma polemicilor. Nouă ne-a mărturisit recent că – datorită polemicii sale – «suntem definitiv clasați». Astfel, indigenii insulei Fidji când spun despre un om că e mort – e inutil să li se dovedească viața prin exercițiul funcțiilor organice; el e socotit răposat definitiv și se procedează la toaleta mortuară”⁸. Este dincolo de orice îndoială că s-au înșelat amândoi, cel puțin unul cu privire la celălalt, ambii cu privire la mai mulți. De altfel, nouă ani mai târziu, în articolul *Dictatura și personalitatea*, Eliade va scrie: „Ce campion al personalității a ajutat pe Camil Petrescu pentru primatul inteligenței și al valorilor personale? După câte știu, nici un politician n-a oferit lui Camil Petrescu, bunăoară, un departament pe care să-l conducă. Au fost promovate nulitățile, toți semidoctii și șnapanii vieții publice, toți slugoii din Levant”⁹.

Interesant că doar câteva luni înainte, de Anul Nou, Camil scria lui Eliade pe o carte poștală: „Mi-e dor să ne mai certăm”! Iar Noica va scrie în același ziar: „Când însă d. Camil Petrescu, un distins doctor în filosofie, și nimic mai mult ca titlu, își va da la iveală vederile d-sale asupra esteticii, publicul va fi încercat de un factor de interes în plus”¹⁰.

Într-o scrisoare datată 13 iulie 1943, Noica îi scria lui Camil Petrescu: „după impresia mea, dacă are cineva geniu în lumea românească, nu e exclus să fiți d-voastră. Numai că vă cheltuiți geniul în a apăra ceva

⁷ Mircea Eliade, ... și *Camil Petrescu*, în „Cuvântul”, 4 iulie 1928.

⁸ Idem, *Final de polemică*, în „Cuvântul”, 18 iulie 1928.

⁹ Idem, *Dictatura și personalitatea*, în „Vreamea”, 28 martie 1937.

¹⁰ Constantin Noica, *Filosofie și Universitate*, în „Vreamea”, 24 octombrie 1937.

care nu merită apărarea totdeauna”. Camil Petrescu, dezvăluie Noica, era pentru generația Eliade, Cioran, Ionescu, Comarnescu, un intelectual straniu, extraordinar și de o susceptibilitate care-i crea imediate antipatii. Tot Noica, și tot într-o scrisoare, adresată Floricăi Ichim scria: „i-a lipsit (lui Camil – *n.m.*) puțin de tot (nici astăzi n-aș putea spune ce anume) spre a fi un geniu”¹¹.

Camil putea simula orice și era proprietarul unei naturi ce sfida proteicul. Un asemenea om nu putea fi decât incomod. „A devenit atât de incomod încât chiar dacă ar trăi singur într-o insulă pierdută în ocean, s-ar certa cu luna, cu soarele, cu pomii, și chiar cu iarba despre care dânsul pretinde că este bună numai să captească stomacul semenilor săi”¹². Chestiunea aceasta o surprinde foarte bine Mihai Ralea: „O polemică, măcar o discuție în plus, e o fericire pentru eminentul publicist bucureștean. Domnia-sa caută ceartă cu lumânarea, e încântat când mai găsește pe cineva cu care să înceapă un mic scandal, desigur nu fără de răsunet. În meseria noastră ingrată, în publicistică, dușmanul cel mai redutabil e tot ignorarea, tăcerea. Puțin zgomot în jurul unui nume este întotdeauna binevenit: aude publicul că exiști [...]. D-sa e nerăbdător și întreprid să vadă publicul admirându-i calitățile, de altfel reale, să măture într-o noapte toate gloriile învechite, care mai azvârl încă umbre inoportune. Dl. Camil Petrescu e din oamenii care nu se pot defini decât contra cuiva. Teribil neajuns. Fiindcă atunci solitudinea înseamnă anulare. Nu. Dl. Camil Petrescu trebuie să învețe a exista și în sine, nu numai contra cuiva. I-o spun cu toată prietenia”¹³.

Nici așa nu merge însă! – „Vreau să am ultimul cuvânt chiar și, mai ales, față de mine însumi”!, iată o frază frecventă a lui Camil, după cum dă mărturie fostul lui coleg de bancă din clasa a II-a a Liceului „Sfântul Lazăr” din București și prieten până la capăt, Constant Ionescu.

Un alt exemplu, altul printre atâtea altele, îl află în *Jurnalul* lui Sebastian. Finalul însemnării din 20 octombrie 1937 consemnează: „Camil îmi povestește o convorbire a lui cu Toma Vlădescu – și apoi, cu ingenuitate, mă întreabă:

Dar, în fond, ce are Toma Vlădescu cu d-ta?

¹¹ *Scrisori către Camil Petrescu*, ediție îngrijită de Florica Ichim, vol. II, Editura Minerva, București, 1981, pp. 122-123

¹² C. Nestor, *Un om incomod*, în „Cuvântul”, 5 februarie 1929.

¹³ Mihai Ralea în *Cuvântul liber*, 15 septembrie 1925.

A trebuit să-i amintesc că, în 1931, când eu eram în bune raporturi cu T.V., el – Camil – m-a introdus, fără să mă consulte, fără să mă întrebe, în groaznica lui polemică cu V.

Nu o regret, dar nu e picant că astăzi eu tot «da cuțite» sunt cu Toma Vlădescu, în timp ce Camil dejunează împreună cu el și mă întreabă pe mine îngerește «ce are» [...]»¹⁴. Nu importă prea mult că relația Camil-Vlădescu a fost mereu tensionată (spre exemplu, în 1932, 25 ianuarie, în primul număr al *Calendarului*, ziarul lui N. Crainic, Vlădescu scrie despre Camil că e „băiat de culise”, „ipochimen”, „fată bătrână”, „caraghios cretin”, „catastrofalul prost”, că are un „doctorat în imbecilitate” și că e „înspăimântătorul cretin”.

Alături de Toma Vlădescu, inamici i-au fost lui Camil și Dan Botta, Petru Manoliu, Dragoș Protopopescu, Nicolae Carandino. În campania împotriva *Mioarei*, campanie condusă de Toma Vlădescu în 1943, Dan Botta adresează, în *Duminica*, nr. 9, 2 mai 1943 o „Scrisoare deschisă” lui Vlădescu în care Camil e numit, pe rând: „făcător de fleacuri”, „protuberanță încălțată”, „infecția nr. 1 a literaturii române”. Și aceasta după ce în dedicația de pe volumul *Enlali* din 1931 Botta scrisese: „Domnului Camil Petrescu, posesor al supremelor Principii: al Lirei și ale Spiritului”. Dar, în fond, este ceva nou sub soare?!

Foarte simpatică a fost relația cu Petru Manoliu. Patru numere din *Credința* (1170, 1171, 1178, 1179), toate din octombrie 1937, adică, vezi bine, atacul e concentrat!, desființează pe noocrat. Primul text – *Metafizician cu telefon* -, ultimul: *Jos masca, domnule Camil Petrescu*. În cel dintâi scrie Dan Botta: „Dacă ar fi geniu, ar fi Husserl, pe când așa e numai domnul cămilă, isteric asemenea unui purice și inteligent ca un nasture”. În cel din urmă citim: Camil are „câteva lecturi de filosofie popularizate”, iar autorul articolului se întreabă, și nu a fost singurul, dacă nu cumva avem de-a face cu un „inconștient sau paranoic”. Totul a pornit de la obiceiul lui Camil de a-și da cărțile spre lectură înainte de apariție. Aici este vorba despre *Teze și antiteze*, text camilpetrescian care nu l-a entuziasmat în nici un fel pe Manoliu. Apoi, pe 12 aprilie 1939, Manoliu scria lui Camil: „Primește, te rog, cele mai curate și mai fără de păcat gânduri”. Ca un făcut, din 10 februarie 1939, Camil fusese delegat ca Director al Teatrului Național în locul lui Ion Marin Sadoveanu, trecut subsecretar la Culte și

¹⁴ Mihail Sebastian, *Jurnal*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 126.

Arte. În fine, pe 23 mai 1956 același Manoliu trimite lui Camil o misivă care începe cu „Dragă Camil” și se încheie cu „Te îmbrățișez cu trainică prietenie”. Aici vorbește despre Mallarmé după și potrivit corespondenței acestuia și constată că, în adevăr, „poetul (nu unul anume ci în genere – *n.m.*) vede înaintea filosofilor”. Referiri interesante și pertinente la Hegel, Schopenhauer, Husserl și Heidegger completează textul scrisorii. Peste numai un an Camil moare, Manoliu îi supraviețuiește 19 ani, până în 1976.

Povestea cu Dragoș Protopopescu se petrece tot în 1943, mai precis în *Duminica* din 9 mai în textul așezat sub titlul: *De la Michel Angelo la Magnificentiis, sau dați-mi voie să-l apar pe Camil*. Autorul amintește aici în derădere „*Manuscrisul* încredințat Sfântului Petru și reținut de sfinția-sa”.

În cadrul unei dispute inutil prelungite, Camil afirmă la un moment dat: „Un domn foarte fudul ne invită într-o foaie de teatru la o discuție despre fenomenologie. Este aceeași persoană care confundă «liminarul» cu «de primul plan» și credea că spontaneitatea și intuiția sunt ceva de rușine ca inconștientul și instinctul”. „Domnul fudul” era Nicolae Carandino, foaia de teatru era săptămânalul *Bis* și Camil scrie cele de mai sus în *Lumea*, 28 octombrie 1945. Care este povestea? În *Lumea* (14 octombrie 1945) Camil publică un text intitulat *Hai să discutăm* în care pune la punct ignoranța în materie de fenomenologie a lui N. Carandino. Acesta răspunde în *Bis* (21 octombrie 1945) preluând titlul lui Camil. În *Fapta* (6 noiembrie 1945), Camil administrează o lecție de fenomenologie lui Carandino. O singură mostră: Carandino susținea că în fenomenologie termenii *concret* și *esențial* nu merg împreună. Camil nu se miră și-i servește un citat din *Ideen* (ediția Max Niemeer, 1929, p. 29): „o esență dependentă se numește un abstract, o esență absolut independentă se numește un concret”. Și încheie, fără să mai revină vreodată asupra subiectului: „Nu poți să te iei vesel de gât cu escrocii și pe urmă să te văicărești frățeste că ți-a dispărut portofelul din buzunar”. Carandino nu-l iartă și nici nu-l uită, după cum nu este credibil când spune că „polemicele personale le-am avut cu *omul*”¹⁵.

Camil e un nostalgic, adevărat, doar că nostalgia lui Camil este una în tradiția polemicilor maioreștiene, logic argumentate, pline de acuratețe. Cel puțin așa rezultă din programaticul articol *Polemicele* din 1924, reluat în *Teze și antiteze*. „Nu mai sunt polemici”, se plângea Camil, polemici lungi și

¹⁵ Nicolae Carandino, *De la o țila alta. Memorii*, Editura Cartea Românească, București, 1979, p. 253

care să pună față către față „armate de argumente potrivnice”. O adevărată „teorie” a polemicii dezvoltă Camil. Polemica are a fi strict personală („este cu atât mai cinstită cu cât e mai personală”), cu stil, fără insultă și indiscreție, este intransigentă, ireductibilă, „pentru că arta însăși nu e reductibilă”.

Exemplific, în continuare „teoria polemicii” apelând cunoscuta dispută dintre Eugen Lovinescu și Camil Petrescu. Debutul îl aflăm în volumul II al *Memoriilor* lui Eugen Lovinescu, în mai multe episoade¹⁶. Mai întâi, în cercul *Sburătorului*, Camil Petrescu își citește piesa *Jocul ieilor*. Lipsit de autoritate în glas, nervos, deranjat de auditoriu, întreprinderea lecturii și textul nu au succesul pe care, cu certitudine, autorul lor sconta. În *Note zilnice* Camil Petrescu încearcă să-și autoimpună, în societate, un „ton de stăpân”, încearcă să înlăture impresia proastă pe care ar putea-o face. Cum îl vede Eugen Lovinescu? „Când strănută, Camil privește în jur cu satisfacția unei acțiuni inedite: orice ai face a fost făcut mai întâi de dânsul și orice idee ai exprima, a fost exprimată de dânsul într-un vechi articol de cel puțin cinci ani. E nu numai cel dintâi în timp, dar și cel dintâi în valoare; e cel mai mare ziarist și polemist; e cel mai mare poet și critic literar, e omul cel mai inteligent”. Ca să nu mai vorbesc despre întâmplarea, povestită de însuși Camil Petrescu, cu prietenul de o capacitate alcoolică recunoscută în toată capitala (prieten despre care Lovinescu insinuează că ar fi însuși Camil), sau de faptul că, dacă Polonia a revenit la etalonul de aur al zlotului, nu a făcut decât să se inspire dintr-un articol scris de el în *Argus*. Camil se enervează, pretinde că Lovinescu nu respectă regulile polemicii când ironizează aplecarea spre spirtoase a noocratului. Ceva tot este însă, Camil însuși va povesti, în *Rampa* din 11 octombrie 1933 întâmplarea. Este o glumă, pretinde Camil, atât și nimic mai mult. O reia Constant Ionescu, vechi și fidel amic al lui Camil, în memoriile sale¹⁷.

Iată povestea: „la un *meci*, la faimosul restaurant Iordache, Camil a pariat cu artiștii Gh. Storin, Ion Manolescu și Const. Stăncescu – arbitru fiind Al. Buzescu- că va bea mai mult decât ei fără să se îmbete. Câștigând pariul, le-a dezvăluit *trucul*: să înghiți înainte un pahar de untdelemn amestecat cu apă! O fantezie din frageda lui tinerețe, care nu dădea drept

¹⁶ Eugen Lovinescu, *Memorii*, vol. II, 1916-1931, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1931, pp. 106-117.

¹⁷ Constant Ionescu, *Camil Petrescu. Amintiri și comentarii*, EPL, București, 1968, p. 169.

criticului să o invoce în dovedirea *lipsei de talent* a scriitorului. Cum foarte just ne spunea Camil, lui Perpessicius și mie, la bodega Mercur din pasajul Imobiliara: - Ce legătură are Sura cu Subprefectura?” Și Camil încheie, povestește Constant Ionescu: „Savantul meu profesor de filosofie, Coco Demetrescu-Iași și Iancu Brezeanu erau în stare de ebrietate congenitală: cine s-ar fi gândit să le conteste, pentru asta, talentele”?

Punctează Lovinescu: „cu o astfel de atitudine trepidantă și inegală, e lesne de înțeles, zona de ostilitate sau de rezervă creată în jurul lui ca zonele de pustiu create voluntar în jurul lor de aglomerațiile vechilor triburi germanice [...]. Și ar fi timpul ca omulețul acesta pripit, iritat, pururi grăbit, cu privirea în jos ca și cum ar căuta ceva pierdut, cu podul palmei aprins, incendiat de febre, arțăgos, plin de talent dar și de fatuitate, să se oprească din cursa lui frenetică, pentru a se regăsi pe sine și liniștea fără care nimeni nu se poate realiza desăvârșit”¹⁸.

Iată unul dintre cele mai reușite portrete ale lui Camil Petrescu, și nu întâmplător exactitatea cu care a fost surprins l-a deranjat atât de mult. Replica, este foarte promptă și, de la sine înțeles, este și foarte violentă. Pamfletul *Eugen Lovinescu supt zodia seninătății imperturbabile* este de o virulență rară și critica desfășurată este nimicitoare. De la început Camil Petrescu denunță o carență pe care crede a o putea imputa lui Eugen Lovinescu: e vorba de carența intuiției. Apoi Eugen Lovinescu este acuzat, nici mai mult nici mai puțin, de plagiat. Este incriminat un articol din *Revista română* (nr. 1, 1924) intitulat *Limba literară* și pe care autorul *Memoriilor* l-ar fi folosit fără prejudecăți în *Istoria civilizației române* (vol. II, 1925, pp. 220-224). În pamfletul său, Camil pune pe două coloane propriul studiu și fragmentul din *Istoria civilizației române*. Se înțelege lesne ce vrea să demonstreze. Situația este mai complicată dacă avem în vedere faptul că acțiunea lui Camil a fost determinată de un răspuns, în *Sburătorul*, răspuns catalogat de autorul lui *Danton* ca fiind „neșteptat și meschin” după ce făcuse, în *Cetatea literară*, o prezentare elogioasă a cărții lui Lovinescu. Ba mai mult, înainte de apariția articolului lui Camil Petrescu, Eugen Lovinescu se proclamase „campion al limbii literare” și denunța lipsa de talent literar a lui Arghezi și Gala Galaction pe motiv că aceștia ar abuza de neologisme. De aceea și cere înființarea unei Societăți pentru Protecția Limbii (S.P.L.).

¹⁸ Eugen Lovinescu, *op. cit.*, pp. 116-117.

Camil Petrescu condamnă „revizuirile”, revenirile și reconsiderările lui Eugen Lovinescu, precum și obsesia acestuia de a „fixa” totul, crezând că sarcina îi revine, cu necesitate, doar lui. Și dacă Eugen Lovinescu își află în această singularitate o scuză, este pentru că se prevala de „mutația valorilor estetice”, formulare preluată și ca titlu pentru volumul V din *Istoria literaturii române contemporane* (după bibliografia călinesciană a operelor lui Eugen Lovinescu). Camil amendează formula din perspectiva proprietarului și o redă celui căruia i se cuvine – lui Anatol France. Ceea ce vizează aici Camil este doctrina estetică lovinesciană. După Camil, operele care sunt admirate în viziunea lui Eugen Lovinescu sunt acelea pe care nimeni nu le-a examinat. Că estetica lui Lovinescu este una psihologică și psihologizantă, ține de necunoașterea dimensiunii fenomenologice și de nimic altceva. „Estetica psihologică duce inevitabil la anularea criticii”, scrie Camil enervat¹⁹. Iar Eugen Lovinescu nu face altceva decât estetică psihologică. Normal, condamnarea este totală. Lovinescu confundă spiritul critic, care fenomenologic nu poate greși, cu spiritul său propriu de critică. Ce poate urma în finalul pamfletului? Nimic altceva decât o altă condamnare: „Aceasta este trista aventură a unui om patologic de vanitos, în a cărui structură sufletească lipsește facultatea de intuiție”²⁰. *Notele zilnice* consemnează și ele o referire la Eugen Lovinescu: „Lovinescu s-a întors și a dat la tipar al doilea volum din *Memoriile* lui. Sunt și eu în el. Ce straniu curaj are Lovinescu să judece lumea, el care e incapabil de o judecată obiectivă”²¹. Pe scurt, Camil denunță cel puțin trei aspecte ale criticii lovinesciene:

- inspirația muzicală a „ideologiei” (doctrinei) lovinesciene. Spune Camil: „Lovinescu nu are oricând gust critic, idei și putere de pătrundere, decât numai atunci când cade într-un soi de transă muzicală”. De aici și relativismul estetic imputat criticului;
- Lovinescu este total lipsit de capacitate intuitivă. Diagnosticile sale literare au fost, de regulă, eronate. Spre exemplu, o piesă a lui Victor Eftimiu – *Cocoșul negru*, e comparată cu *Faust*.

¹⁹ Camil Petrescu, *Eugn Lovinescu supt zodia seninătății imperturbabile*, Caietele Cetății Literare, București, 1932, p. 124.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Idem, *Note zilnice*, Editura Cartea Românească, București, 1975, p. 63.

Lovinescu nu are miros, este numit „criticul fără miros” de Camil;

- alături de carența intuiției estetice (în literatură) Camil denunță și intuiția psihologică (în portretistica lovinesciană), criticul fiind caracterizat de opacitate psihologică.

Cât despre Camil, ce să mai spun?, fie că excesele lui au fost sobre, fie că sobrietatea lui a fost excesivă. O sobrietate de contabil, calculată, fără erori capitale, de un rigorism care poate înspăimânta o minte mai libertină. O recunoaște, de altfel, ca intenție programatică noocratul însuși într-un interviu dat lui Vasile Netea în care spune că abia la 40 de ani va avea loc, în ceea ce-l privește, întoarcerea la filosofie²².

Apoi, este cunoscută și merită să fie reamintită răfuiala lui Eugen Ionescu cu noocratul din volumul *Nu*. Dacă în *Nu* Camil Petrescu „nu” e desființat, e pentru că el reprezintă un „caz” negativ. Ceea ce este mai puțin cunoscut e o spusă a lui Eugen Ionescu din *România literară* (25 martie 1932), culmea, din aceeași epocă: „Pe Camil Petrescu îl caracterizează – esențial – un dinamism dialectic [...]. E unul din rarele capete analitice ale țării”. Asta dincolo de o anume *palinodia* dintr-o anexă a recenteii reeditări a lui *Nu*.

Contemporanii l-au acuzat că „spune lucruri enorme”. Da, spune Călinescu, doar că „enormitatea lui Camil Petrescu este o consecință a buneii credințe cu care discută”. Și conchide criticul, portretizând: „Cu față de beduin, cu ochii străvezii, el se aprinde, se agită [...]. D-l Camil Petrescu este impetuos în discuție, mergând până la extravaganță cu disperare și luciditate, dar armele sale sunt serioase, și cred că este unul din cei mai de seamă dialecticieni pe care i-a produs generația de după război”²³.

Cu G. Călinescu de asemenea intră Camil în polemică. Va fi însă una dintre puținele lui „polemici cordiale”, o „polemică amicală”, „camaraderească”. Polemizează pe tema: *încotro se îndreaptă romanul românesc?*, și rezultatul va fi împărțirea în proustieni și balzacieni.

Certat cu toată lumea, mai puțin cu sine, autorul, construindu-și un auto-statut singular, este singularizat prin ignorare și de ceilalți. Aceasta în cazul cel mai bun. Ideea sinuciderii se insinuează, devine constantă, este calculată matematic, devine soluție logică. Părăsește apoi ideea suicidului

²² Vasile Netea, *De vorbă cu Camil Petrescu*, interviu în *Vremea*, 14 februarie 1943.

²³ George Călinescu, *Camil Petrescu, teoretician al romanului*, în „Viața românească”, nr. 1, 1939, p. 83 .

printr-o conversie specifică propriului caracter: „Trebuie să mă port ca un stăpân”, este ideea substituit, „și să nu mă mai intereseze părerea celorlalți”. Este extrem de dur în scris: „un măcelar nu cere despre el părerea bouului pe care-l taie. Deci n-am nevoie de stima bunilor mei vecini de viață”²⁴. Se războiește, distruge personalități fabricate, artificiale, negativizează, aruncă lumea la picioarele lui din refuzul de a i se închina, lucru pe care, de altfel, nimeni nu i-l cere. Încearcă să fie indiferent față de stima contemporanilor dar nu poate trăi fără ea. Dacă nu are dușmani îi provoacă, dar când nu a avut Camil Petrescu dușmani? Morbul polemicii îi este constitutiv și îl constituie. Se lamentează, își acordă consolații: „Superioritatea unui om n-a constat niciodată în a colecționa omagiile mulțimii, ci în a suporta disprețul ei”²⁵. S-a bucurat și de una și de alta.

Are probleme cu chiria, cu mizeria. „Sărăcia îți dă un suflet de sclav. E murdară”. Are, de asemenea, obsesiile comentatorilor lui Hegel. Acesta a fost comparat cu Cristos și Alexandru, cu Dante și Napoleon, etichetat drept *homo duplex*, omul antitezei, un veșnic oportunist. Lui Camil Petrescu nu-i displace să se compare, la 33 de ani, cu toți martirii, de la Cristos încoace! Și cu toți marii revoluționari care sau mor la această vârstă fatală, sau mor aiurea de bătrânețe. Refuzat în politică, desuet în teatru pentru contemporani, acuzat de un simulacru de plagiat în roman, încearcă să se refugieze în filosofie. Deziluzia este și mai mare. Undeva, Noica spune: „Ca să vedeți cât de departe mergea nesiguranța judecății și reținerea noastră în ceea ce-l privea (are în vedere pe Cioran, Eliade, Ionescu, Manoliu, Comarnescu – *n.m.*), vă voi spune că ne-am îndoit de existența manuscrisului filozofic depus la Vatican”²⁶. Singur un viciu nu i-a lipsit lui Camil Petrescu: viciul unui paradox – acela al necrezutului neîncredător. Și cel mai mult l-a durut neîncrederea în existența manuscrisului despre filosofia substanței. E drept că și autorul a adâncit misterul care plutea în jurul acestui ciudat manuscris.

Un nou episod epistolar poate ar mai putea lămuri ceva dacă este sau poate fi ceva (de) lămurit. O generalizare a cazului particular pe care-l prezint se impune însă. În scrisoarea din 25 ianuarie 1938 adresată lui Camil Petrescu, referindu-se la audiența piesei *Suflete tari*, Noica scria: „vă

²⁴ Camil Petrescu, *Note zilnice*, p. 40.

²⁵ *Ibidem*, pp. 41-42.

²⁶ *Scrisori către Camil Petrescu*, vol. II, p. 123.

doresc din toată inima înțelegerea celorlalți – deși publicul din seara aceea nu mi-a părut *destul* de lămurit²⁷. Și această formulă se poate extinde asupra întregului destin camilpetrescian, iar în jurul acestui *destul* se poate țese, treptat, substanțialismul și trecut sistematicul lui refuz.

Soluțiile lui Camil Petrescu nu întârzie să-și facă apariția. În materie de cunoaștere e ubicuu. La un moment dat pregătea o comunicare pentru Societatea de Matematici în care, firesc, aducea o contribuție personală, propunând termenul de „regiune matematică”, iar în 1954 chiar ține o comunicare la Institutul de Matematică al Academiei RPR, comunicare intitulată „Despre o matematică angajată și o geometrie condițională”. Marian Popa o spune franc: „Camil își arogă idei matematice: o comunicare cu aplicare în domeniul calculului astronomic e derizorie și provoacă deliciul unei asistențe competente”²⁸.

Nu-i ajung contemporanii ca adversari. Se răfuiește și cu trecuții. Descartes, spre exemplu, a avut mai întâi faima și abia apoi a creat opera. Și pentru așa ceva nu ai nevoie de *stil*. Stilul condamnă la neființă chiar dacă doar el supraviețuiește istoric. Dar stil nu înseamnă și valoare, valoarea este împotriva stilului.

În *Patul lui Procust*, roman numit „dosar de existențe” (interesant că, în realitate, creatorul „dosarului de existențe” nu este Proust; „responsabili” sunt Stendhal și Gide), în prima notă, îndemnând-o pe doamna T. să scrie, și la refuzul acesteia cum că nu știe și că ar face doar greșeli de ortografie, autorul se dezlănțuie într-o diatribă ce vizează prejudecata clasicismului și a stilului. Spune el, furios și posedat de demonul deconstrucției: „Arta n-are de-a face cu ortografia [...]. Scrisul corect e pâinea profesorilor de limba română. Nu e obligatoriu decât pentru cei care nu sunt scriitori. Marii scriitori sunt mai abundenți în greșeli de ortografie decât bancherii”²⁹. Lucrurile sunt cum nu se mai poate de clare: trebuie să scrie numai cei care au ceva de spus.

Vorbind despre ceea ce îl poate amenința pe Camil Petrescu, Felix Aderca se oprește, printr-o fericită intuiție, la două mari pericole: „Întâi să nu prețuiască la adevărata lor valoare celelalte eforturi artistice ale vremii și să se ridice în izolarea sa și mai sus, până aproape de cerul în care ar putea

²⁷ *Ibidem*, p. 121.

²⁸ Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, vol. I, Fundația Lucașfăruș, București, 2001, p. 681.

²⁹ Camil Petrescu, *Patul lui Procust*, Editura Minerva, București, 1993, p. 10.

avea contact numai cu interesele fantomelor scăpate din orbita logicii omenești; al doilea, dezamăgit de indiferența nevinovată în fond, a mulțimilor literare, Camil Petrescu dintr-un nobil orgoliu să nu fie într-o zi ispitit să pună revolverul la tâmpla iluziei și – artisticește – să se sinucidă”³⁰.

Posesor al unei „dialectici livești” și lucrând mereu în opoziție cu ceva, Camil are nevoie de prezența continuă a concretului. Danton spune în Tabloul XV, Scena II: „Eu sunt un om al concretului”. Director al *Cetății literare*, Camil afirmă în articolul de fond al primului număr (19 decembrie 1925): „Valoarea literară e un act de autoritate. Gustul publicului trebuie neconținut violentat”. Nemijlocirea este aici invocată ca modalitate de a poseda publicul. Dialogul cu sine are finalitatea alterității exclusiv sub rezerva acestei mereu reluate violențări. Concretul autentic nu echivalează experienței cotidiene. În nici un caz nu avem a confunda *autenticitatea* cu redarea experienței cotidiene. Dacă acceptăm un sens al *normalului*, acesta se asociază unei nefiltrări prin conștiință, unui indeterminat, unui amorf cotidian exterior și rămas în exterioritate. Raportul lui cu substanța este imposibil. Legătura lui Camil Petrescu e substanțială. Conștient de coincidența pe care o realizează cu dimensiunea substanțială, autorul e dispus să nu se grăbească. Când P.P. Negulescu, profesorul lui Camil Petrescu la Universitatea din București, l-a întrebat dacă nu are de gând să urmeze o carieră în filosofie, autorul răspunde: „Voi scrie până la 25 de ani versuri, pentru că este vremea iluziilor și a versurilor; voi scrie între 25-35 de ani teatru, pentru că teatrul cere o oarecare experiență și o anumită vibrație nervoasă; voi scrie între 35-40 de ani romane, pentru că romanele cer o mai bogată experiență a vieții și o anume maturitate expresivă. Și abia la 40 de ani mă voi întoarce la filosofie, căci e mai cuminte să faci poezie la 20 și filosofie la 40”³¹. O va face cu tenacitatea unui contabil care își respectă cu scrupulozitate programul pe care și l-a stabilit. Poate de aici o anumite notă de artificialitate în scrisul camilpetrescian, notă dublată de o aroganță cu sinceritate afișată și practică enervant de autor. „Critica românească mai are încă de frământat opera mea literară [...]. Lumea științifică de la noi nu constituie un for de judecată pentru o astfel de lucrare (este vorba de

³⁰ Felix Aderca, *Mărturia unei generații*, Editura Națională S. Ciornei, București, 1929, p. 244.

³¹ Vasile Netea, *De vorbă cu Camil Petrescu*.

Doctrina Substanței – n.m.). Acest for îl poate constitui numai totalitatea științifică de astăzi”³². Se autoflagează verbal convins fiind că reacția va fi una contrară: „Cunosc un imbecil care a avut ideea năstrușnică să aducă pe piață o marfă nouă: *Substanțialism*. A murit de foame, ridicul, cu tărăbioara de gât”³³.

Despre doctrina filosofică proprie Camil este convins că va face epocă în clipa în care va fi înțeleasă. Iar asemenea afirmații de sine dau seamă sindromului unei intolerabile autolatritii. Parcă pentru a confirma, Sebastian notează în *Jurnalul* său: „Anișoara Odeanu îmi trimite romanul ei: «O carte care ar fi trebuit să aibă cel puțin zece mottouri din *Două mii de ani*». În realitate, manuscrisul ei cuprindea, e drept, nu zece, dar două mottouri. A trebuit însă să le suprima după cererea lui Camil. «Nu e bine să fie prea multe mottouri» – zicea el. Într-adevăr, unul ajunge – mai ales dacă e din *Ultima noapte*. Delicios, Camil”³⁴. Ironia și cinismul îi sunt consecințele imediate.

Prezintă în acest sens, și pentru savoarea lor, câteva ironice fulgurații ale autorului *Doctrinei Substanței*.

Referindu-se la un poet simbolist și înfocat grandoman, Camil Petrescu spune: „asta de-ar stăpâni bolta cerească nu s-ar mai da jos din Carul Mare. Și precizează, după o pauză de efect: da, dar l-ar conduce tot ca Irimia!

Despre o actriță de revistă renumită pentru fructuoasele ei intervenții pe lângă miniștri, zicea că e o vedetă cochetă cu chetă; iar despre un ministru de industrie din guvernul Averescu spunea că fură de zvântă în toate punctele cardinale și se vaită mereu că nu sunt decât patru. Personaje, concret, nesubstanțiale, naufragiați, le spune Camil, doar că „naufragiații nu admiră furtuna”. Camil o creează. Și talentul cu care o face e de invidiat! „Nu mai scieți romane, băieți, că scriu eu acum unu”, rostește odată în fața unor literați ambițioși. Camil nu este niciodată al doilea sau al treilea. Or este unicul, or problema e lipsită de sens. Și bineînțeles, când nu e unicul, nu primul, problema este lipsită de sens! Cel puțin acela al lui pe care, creându-l, îl și personalizează. „Am de gând să scriu o dramă și un sistem filosofic”, mărturisea Camil Petrescu lui Tudor Vianu. Le-a făcut pe amândouă. Lupta lui a fost generoasă iar „inteligența

³² *Ibidem*.

³³ Camil Petrescu, *Opinii și atitudini*, p. 198.

³⁴ Mihail Sebastian, *Jurnal*, p. 101.

trecea la el înaintea sensibilității, care, de altfel, la acest om cu organizația nervoasă cea mai fină și cea mai mobilă, era foarte mare. Niciodată Camil n-a dat semnele vreunei oboseli spirituale, și sfârșitul său a fost al unui tânăr săgetat”³⁵.

„La 14 mai 1957, ora 23 și 40 de minute, se stinge din viață, perfect conștient și lucid, Camil Petrescu, strigând în clipa morții: «Vreau să știu [...]. Vreau să știu cum e»”³⁶. Florica Ichim ne spune altceva: Camil s-a stins din viață marți, 13 mai, orele 23 și 20 minute³⁷. Destul de romanțată relatarea lui M. Ilovici. O cred mai degrabă pe a lui Crohmălniceanu: „a murit greu, chinându-se, într-o criză cardiacă prelungită și cu dureri cumplite, din câte am aflat. În cursul ei, medicii au reușit de câteva ori să-l readucă pe linia de plutire. Ultima dată, i-a implorat cu puțină voce de care mai dispunea: «Lăsați-mă să mor»”³⁸.

Unul dintre cele mai reușite portrete, cred, de care s-a bucurat Camil Petrescu, este acela realizat de Ion Ianoși în *Literatură și filosofie*. Recunoscând exemplaritatea dimensiunii psihologice sesizată în amintita portretistică, citez: „Camil Petrescu a fost unul dintre autorii noștri cei mai contradictorii, în sens de paradoxal; și continuă să-i încurce pe exegeți”³⁹. Noocratul este „prăpăstios”, „abrupt”, „expansionist”, „infidel”, „experimentator fără de sfârșit”, „un general fără armată, pe care – ca pe un soldat prost – îl putea umili orice sergent”⁴⁰. Vorbind despre receptarea autorului noocrat Ion Ianoși spune: „Maximalismul lui Camil Petrescu a fost tratat de unii cu umor, a fost ironizat, satirizat. Camil nu avea însă organ comic, lua totul în serios. Era atât de grav în toate încât părea un fantast. Va stârni zâmbete și de acum încolo – și nu se va sinchisi de ele. Își va urma cu încăpățănare nălucirile. Va rămâne un orgolios însingurat. Spiritele tinere – indiferent de vârstă – îl vor redescoperi și îl vor iubi. E revanșa lui, cel complexat de ne iubire. Și dacă romanele lui ne vor părea mai puțin definitive decât cele ale lui Rebreanu, iar filosofia lui mai puțin definitivată decât cea a lui Blaga, replica va putea fi găsită: relativitatea e destinul celor neînduplecați în a lua absolutul cu

³⁵ Tudor Vianu, *Jurnal*, EPL, București, 1961, pp. 40, 48.

³⁶ Mihail Ilovici, *Tinerețea lui Camil Petrescu*, Editura Minerva, București, 1971, p. 5.

³⁷ Florica Ichim, *Camil Petrescu. Teatru*, Editura Gramar, București, 2004, p. 379.

³⁸ Ovid Crohmălniceanu, *Amintiri degbișate*, Editura Nemira, București, 1994, p. 18.

³⁹ Ion Ianoși, *Literatură și filosofie*, Editura Minerva, București, 1986, p. 182.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 183.

asalt. În literatura română a secolului nostru, inclusiv în opera camilpetresciană, nu există personaj mai fascinant – în toate câte a năzuit, reușit ori ratat, cu talentul neasemuit de a-și transfigura chiar și ratările în reușite – decât Camil Petrescu”⁴¹.

Și, la drept vorbind, după ce “vezi idei”, normalitatea se măsoară cu totul altfel.

References

- Aderca, F. (1929) *The Confession of a Generation*, Bucharest: Publishing House Națională S. Ciornei.
- Călinescu, G. (1939) Camil Petrescu, Theorist of Novel, in *Romanian Life*, no. 1.
- Carandino, N. (1979) *From One Day to the Other. Memories*, Bucharest: Cartea Românească Publishing House.
- Cioculescu, Ș. (1975) *Memories*, Bucharest: Eminescu Publishing House.
- Crohmălniceanu, O. (1994) *Disguised Memories*, Bucharest: Nemira Publishing House.
- Eliade, M. (1928a) ...and Camil Petrescu, in *The Word*, 4th of July 1928.
- Eliade, M. (1928b) End of Polemic, in *The Word*, 18th of July 1928.
- Eliade, M. (1937) Dictatorship and Personality, in *Time*, 28th of March 1937.
- Ianoși, I. (1986) *Literature and Philosophy*, Bucharest: Minerva Publishing House.
- Ichim, F. (1981) *Letters to Camil Petrescu*, vol. II, Minerva Publishing House, Bucharest.
- Ichim, F. (2004) *Camil Petrescu. Theater*, Bucharest: Gramar Publishing House.
- Ionescu, C. (1968) *Camil Petrescu. Memories and Comments*, Bucharest: EPL.
- Ilovici, M. (1971) *Camil Petrescu's Youth*, Bucharest: Minerva Publishing House.
- Lovinescu, E. (1931) *Memories*, vol. II, 1916-1931, Craiova: Scrisul Românesc Publishing House.

⁴¹ *Ibidem*, p. 231.

- Nestor, C. (1929) An Inconvenient Man, in *The Word*, 5th of February 1929.
- Netea, V. (1943) Talking with Camil Petrescu, interview in *Time*, 14th of February 1943.
- Noica, C. (1994) *Pages on the Romanian Soul*, Bucharest.
- Noica, C. (1937) Philosophy and University, in *Time*, 24th of October 1937.
- Petrescu, C. (1962) *Opinions and Attitudes*, Bucharest: EPL.
- Petrescu, C. (1932) *Eugen Lovinescu in the Sign of Unruffled Serenity*, Bucharest: Caietele Cetății Literare.
- Petrescu, C. (1975) *Daily Notes*, Bucharest: Cartea Românească Publishing House.
- Petrescu, C. (1993) *The Procrustean Bed*, Bucharest: Minerva Publishing House.
- Popa, M. (2001) *The History of Romanian Literature from Hand to Mouth*, vol. I, Bucharest: Fundația Luceafărul.
- Ralea, M. (1925) in *Free Word*, 15th of September 1925.
- Sebastian, Mihail (1996) *The Diary*, Bucharest: Humanitas Publishing House.
- Vianu, T. (1961) *Journal*, Bucharest: EPL.

About the Author

ANTON ADĂMUȚ

Anton Adămuț, Professor at Faculty of Philosophy and Social-Political Sciences, Chair of Philosophy, *Al. I. Cuza* University, Iasi, Romania.

Books: *Filosofia substanței*. 1997. [The Philosophy of Substance], Institutul European Publishing House, Iași; *Literatură și Filosofie Creștină*. 1997. [Christian Literature and Philosophy], Fides Publishing House, Iași; *Filosofia Sfântului Augustin*. 2001. [Saint Augustine's Philosophy], Polirom Publishing House, Iași; *Seducția ca spațiu al cenzurii*. 2004. [Seduction as an Area of Censorship], Junimea Publishing House, Iași; *Și Filosofia lui Camil Petrescu*. 2008. [And the Philosophy of Camil Petrescu], Timpul Publishing House, Iași; *Cum visează filosofii*. 2008. [How Philosophers Dream], ALL Publishing House, Bucharest;

Filosofie și Teologie la Sfântul Augustin. 2009. [Philosophy and Theology at Saint Augustine], Academia Romana Publishing House, Bucharest.

Collaborated and still collaborates with: “Philosophy Journal”, “Revue Roumaine de Philosophie”, “Studies of History of Romanian Philosophy”, “The Romanian Journal of Bioethics”, “European Journal of Science and Theology”, ”Journal for the Study of Religions and Ideologies”.

Address: Prof. dr. Anton Adămuț, Departament of Philosophy, Faculty of Philosophy and Social-Political Sciences, „A. I. Cuza” University, Iași, Romania. Email: antonadamut@yahoo.com, Bd. Carol I no. 11. 700506 Iasi, Romania.